

УДК 141.7:130.2.3

О. О. Шаравара
аспірант кафедри філософії
Запорізького національного університету

СВІТОГЛЯДНІ НАСТАНОВИ ЛЮДИНИ ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ РЕАЛІЙ ЇЇ ПОВСЯКДЕННОГО БУТТЯ

Сучасна соціальна реальність характеризується напруженістю, кризовими наслідками розвитку політико-економічної та соціокультурної сфер суспільства, ускладненими повсякденними практиками, проявами особистісної деструкції. Розширення обсягів техніко-технологічних складників предметного поля буття сучасної людини зумовлює зміни в її світоглядній карті. Облаштування повсякденного буття сучасної людини суттєво відрізняється від таких же «декорацій» життєдіяльності попередніх поколінь. Дослідження впливу соціально-технологічних реалій на формування світоглядних настанов сучасної людини та реалізацію її життєвої стратегії є метою написання цієї статті. Актуальність цього напрямку дослідження обумовлена як теоретичними, так і практичними запитамі щодо осмислення феномена зростання масштабів технологізації людського буття. З різних боків це питання розглядалося в працях таких дослідників, як Л. Басва [1], А. Гордус [2], Е. Дергачова [3], В. Ємелін [4], А. Кузнецова [5], В. Кутирьов [6; 7], В. Родіонова [8], П. Тищенко [9] та ін. Але проблема змін у світоглядних настановах людини під впливом технологізації її життя лишалася поза увагою науковців. Тому слухним і своєчасним вважаємо дослідження світоглядних настанов людини як віддзеркалення соціально-технологічних реалій її повсякденного буття.

Змінюється світ, в якому живе людина, поступово змінюється і її бачення світу. Інтенсивна технологізація соціального простору в XXI столітті є однією з важливих тенденцій розвитку сучасного суспільства. Концепт «технологізація суспільства» можна тлумачити як процес наповнення соціального буття техніко-технологічними засобами для здійснення сучасною людиною своїх життєвих стратегій. Але є й розуміння технологізації суспільства як формалізації всіх соціальних процесів, як наявності віяла алгоритмів – процедур здійснення всіх форм соціальної практики та форм громадянської активності людини. Перший підхід акцентує увагу на використанні людиною все більшої кількості технічних і технологічних засобів, зокрема в повсякденному житті, у праці, у творчій активності, у дозвіллі й інноваційній діяльності взагалі. Інше тлумачення робить наголос на соціальній технологізації суспільства, яка ґрунтується на використанні людиною норм правової регуляції й обов'язкових формальних процедур для реалізації свого творчого потенціалу. Технологізація в цьому аспекті підкреслює рівень розробленості ефективних технологій спільного проживання людей. Але в будь-якому разі технологізація соціального простору покликана створювати комфорт, зручності в усіх сферах життєдіяльності людини, підвищувати ефективність її трудової активності, а також якість товарів і послуг, що вироблені нею, оптимізувати зусилля людини в подоланні проблем, що виникають у кризові моменти її власного існування. Поняття «технологія» (техно – майстерність, мистецтво; логос – наука) у перекладі з грецької означає «передавати майстерність, техніку в процесі забезпечення потреб людства за допомогою техніко-технологічних засобів». У технології відображені як закони природи, так і особливості природи самої людини та її буття. Уперше термін «технологія» запровадив Й. Бекман (1739–1811). Він так назвав наукову дисципліну, яку викладав у німецькому університеті в Геттінгені з 1772 р. У роботі «Вступ у технологію» він писав: «Огляд винаходів, їхнього розвитку й успіхів у мистецтвах і ремеслах може називатися історією технічних мистецтв; технологія, яка пояснює в цілому, методично й точно всі види праці з їхніми наслідками й причинами, являє собою набагато більше» [10]. У широкому сенсі технологія – це обсяг знань для використання у виробництві товарів і послуг найбільш соціально ефективних засо-

бів. У вузькому сенсі поняття «технологія» позначає спосіб перетворення речовини, енергії, інформації в процесі виготовлення продукції, оброблення та перероблення матеріалів, складання готових виробів, контролю якості, управління. Технологія тісно пов'язана із застосуванням обладнання, інструментів, приладів, матеріалів в усіх сферах життєдіяльності людини. Сучасні технології засновані на досягненнях світової науки та науково-технічного прогресу й орієнтовані на виробництво продуктів і послуг. Особливо швидко розвиваються інформаційні технології (далі – ІТ). За методологією ООН, розрізняють технологію в чистому вигляді, що охоплює методи й техніку виробництва товарів і послуг (англ. *dissembled technology*), і втілену технологію, що охоплює машини, обладнання, споруди, цілі виробничі системи та продукцію з високими техніко-економічними параметрами (англ. *embodied technology*) [11]. Лідерами в технологізації суспільного життя є США й низка азійських країн (Японія, Південна Корея, Китай, Сінгапур тощо).

Буття людини має різні виміри, одним з яких є повсякденність. Частіше поняття «повсякденність» пов'язують із предметними обставинами людського буття в приватній сфері – родина, найближче оточення, буденні події, які щільно заповнюють життя особи, включаючи працю, побут, відпочинок, пересування й т. ін. Повсякденність постійно відтворюється як могутній пласт відносин, цінностей, як постійна система людських турбот. Це неминує примушує всі сфери діяльності суспільства, що виходять за рамки повсякденності (наприклад, державність), вписуватися в неї або навпаки, пригнічувати її в умовах панування авторитаризму. Наявність у суспільстві істерії, монополії, крайнощів в ухваленні рішень, прийняття заборон чи обмежень свободи людей веде до дезорганізації повсякденності. Розвиток утилітаризму, раціоналізму мислення та дій людини, знайомство з життям інших народів і використання передового світового досвіду підсилює цінність повсякденності, включаючи в неї нові потреби й нові можливості. «Я» особистості, доповнюючи себе, приймає від інших людей і культур те, чого йому бракує у власному досвіді. Людина в доповненні повсякденності соціально ефективним досвідом інших людей може подолати безглуздість власного існування. У кризових станах суспільства повсякденність може виступати як «остання барикада» захисту людини від зростання дезорганізації суспільства. Повсякденність виділяє турботу про себе як необхідну складову частину людського існування.

Повсякденне буття людини з його повторюваністю й щоденною монотонністю життєвих кроків спонукає людину шукати «виходи невдоволення або втоми» від усталених процедур її життя. Бажання отримати нові відчуття, випробувати себе в нових соціальних і природних обставинах зумовлює зацікавленість особи в освоєнні нових технологій трудової, соціальної активності та використанні новітніх технічних засобів зв'язку, пересування й облаштування свого повсякденного життя. Розвиток новітніх технологій зумовив використання сучасною людиною (зокрема й для подолання одноманітності та монотонності повсякденного буття) віртуального світу, який дає змогу зануритися в інші соціокультурні й просторово-часові виміри. Ця активність зростає у зв'язку з такими характеристиками віртуального буття, як доступність, опосередкованість цифровими технологіями, можливість інтерактивної взаємодії, структурна й функціональна аналогічність дійсному світу, необмеженість вибору та свобода творчості особистості під час здійснення віртуальних занурень. Характер і активність віртуального середовища виходить за межі не тільки почуттів людини, а

й усталених стереотипів мислення, уяви. У віртуальній реальності людина присутня тільки ідеально, здійснюючи всі дії фактично без участі свого тіла. З'являється й постійно збільшується певна група людей, для яких віртуальна реальність більш значуща, ніж речова (об'єктна), бо більшу частину часу вони живуть в інформаційному оточенні, і вони (точніше, їхня свідомість) не потребують предметних прототипів [7, с. 47]. У зв'язку із цим у сучасної людини формується світоглядна орієнтація на віртуальний світ як невід'ємну ціннісну складову частину її особистого буття, де або завдяки якому вона може реалізувати свої цілі, інтереси, уподобання, стратегічні плани власного життя. Цінність володіння певним сектором віртуального світу з його життям, спілкуванням і дозвіллям дає людині іноді те, ще неможливе або недоступне в реальності. Майже будь-яка повсякденна практика комунікації сучасної людини має віртуальний аналог, і події віртуального світу переживаються сучасною людиною так само реально й значимо, як і в дійсності, а іноді й яскравіше й емоційніше. Треба зазначити, що реальне й віртуальне буття як природне й штучне не опонують одне одному. Реальне завжди так чи інакше доступне, а віртуальне – це симулякр, що здатний на певний час і в певних межах замінити оригінал. Реальне буття у деяких складниках є водночас і штучне, але віртуальне не може бути природним. Реальність піддається симуляції, тобто соціальному й технологічному вдосконаленню, але вона ніколи не досягне характеру віртуальної. Визначення віртуальної реальності як віртуальності технологічної має на увазі, що реальне витісняється реальністю «з інструкцією із застосування». Віртуальний світ – це світ, створений комп'ютерними технологіями візуалізації, тобто технічна віртуальна реальність. Якщо раніше технологія тільки змагалася з реальним буттям, то тепер вона успішно його замінює, стимулюючи створення яскравої театральної наочності віртуального життя, яке гнучко та динамічно розвивається, змінюється з урахуванням побажань суб'єкта. Якщо раніше тільки Бог, Деміург (релігійно-ідеалістична традиція) або сама природа (матеріалістична традиція) були творцем реальності, то тепер окрема людина завдяки сучасним технологіям може виступати конструктором тієї реальності, яка їй подобається й відповідає її інтересам, потребам, бажанням. Відмітимо, що вона існує не тільки й не стільки в суб'єктивному світі людини, а матеріалізована у вигляді штучних технічних артефактів.

У міру зростання масштабів формоперетворювальної діяльності відкрилися можливості більш глибокого впливу на навколишнє середовище. Людина проникає за межі реальності, що надана їй як тілесній істоті і яка сприймається її органами чуттів; вона почала отримувати результати, не маючи прямого контакту з речами [6, с. 46]. Найбільш нові й прогресивні технології сучасності відносять до високих технологій (англ. high technology, high-tech). Перехід до використання високих технологій і відповідної їм техніки є важливою характеристикою розвитку як людини, так і соціального простору. До високих технологій зазвичай відносять такі наукомісткі галузі промисловості, як мікроелектроніка, робототехніка, нанотехнологія, космічна техніка, мікробіологічна промисловість. Вищезазначене зумовлює формування в сучасної людини настанови щодо необхідності мати сучасні гаджети й уміти використовувати їхній потенціал. Термін «гаджет» походить від англійського слова «gadget», що перекладається як «прилад, пристрій». Нині до гаджетів відносять будь-які цифрові апарати, розміри яких дозволяють під'єднати їх до персонального комп'ютера, смартфона або надіти на руку. Гаджети – компактні й призначені для виконання конкретних вузькоспеціалізованих завдань. Особливістю гаджетів є те, що вони є новинкою, тобто незвичайним, креативним рішенням визначених завдань порівняно з наявними стандартними технологіями. Кожна нова хвиля появи більш удосконалених гаджетів розширює функціональні можливості сучасної людини. Усі «просунуті» технологічні гаджети (планшет, смартфон, цифровий фотоапарат тощо) є матеріальним підґрунтям для реалізації людиною своєї життєвої, кар'єрної, трудової стратегії, умовою набуття особою

конкурентоспроможності на сучасному світовому ринку праці. З космічною швидкістю появи нових гаджетів корелюється прискорення темпів соціальних змін у життєдіяльності як суспільства, так і людини. Середовище людського існування тепер немислиме без віртуальних технологій. Сьогодні ці технології являють собою окрему форму реальності з усіма включеними до неї сферами суспільного буття. Технологізація відбувається у використанні кредитних карток на кшталт «Visa», «MasterCard» тощо. Можна визначати віртуальну реальність як середовище, в якому технологічно створюються симулякри всього того, що є в реальному світі. Цифровізація повсякденного життя відбувається в появі світоглядної настанови вважати людину освіченою, грамотною, сучасною тільки з урахуванням її комп'ютерної обізнаності та практичного досвіду використання сучасних інформаційних технологій і гаджетів у власних індивідуальних практиках.

Як працівник сучасна людина все частіше стикається з цифровою економікою (англ. Digital economy). Остання базується на цифрових комп'ютерних технологіях. Цифрову економіку також іноді називають Інтернет-економікою, новою економікою або веб-економікою. На сучасному етапі цифрова економіка ще не домінує у світі й тільки переплітається з традиційною економікою, роблячи попердне чітке розмежування галузей економіки складнішим. Для цифрової економіки потрібні: певна інфраструктура (апаратне й програмне забезпечення, системи комунікації, мережі тощо); електронний бізнес (який ведеться через комп'ютерні мережі); електронна комерція (товари й послуги продаються онлайн).

Цифровізація змінює технології й моделі управління, вона дає абсолютно нову продуктивність, дає шанс країнам і особистостям здійснити ривок у своєму розвитку й переміститися з аутсайдерів у лідери. Драйверами розвитку сучасного соціуму є технологічний розвиток, людський капітал і сучасна держава. Працю сучасної людини поступово будуть наповнювати такі пов'язані з промисловою революцією технології, як штучний інтелект, «Інтернет речей», складна робототехніка, тривимірний друк, переносна електроніка і т. д. Усі цифрові технології, що використовуються сучасним робітником, включають у себе інформаційно-комунікаційні технології й техніку, зокрема Інтернет, мобільні телефони, соціальні мережі, супутникові технології. У людей, особливо молодих, поступово формується настанова знайти себе в інформаційній економіці або використовувати інформаційні технології в традиційних галузях суспільного виробництва.

Значні темпи зростання соціально-економічного потенціалу сучасного суспільства базуються на цифровій економіці й технологічному лідерстві. Як споживач сучасна людина залучена в електронну комерцію, яка, збільшуючи доступ споживачів до інформації й дозволяючи їм знайти конкурентоспроможну ціну за товар або послугу, економить їхній час і збільшує масштаби їхньої свободи. Для країн зі зростаючою кількістю користувачів Internet поставка матеріальних та інформаційних товарів стає все більше й більше доступною. Із 7,3 млрд населення планети Інтернет-користувачами є 3,2 млрд. Перша десятка країн із використання Інтернету (у мільйонах): Китай – 687,9; Індія – 325,4; США – 239,6; Бразилія – 120,7; Японія – 118,5; Росія – 104,6; Нігерія – 86,1; Німеччина – 70,8; Мексика – 69,9; Сполучене Королівство – 59. В Україні – 22 млн Інтернет-користувачів, що становить 49% населення країни. Зазначимо, що в країнах Європейського співтоварства (ЄС) із 515 млн мешканців Інтернет-користувачами є 398 млн, що становить 77% населення [13]. Частка індивідуальних користувачів Інтернету в Західній і Північній Європі становить близько 90%. У доповіді Світового Банку «Отримання цифрових дивідендів» наводяться такі цифри: частка електронної торгівлі у ВВП Китаю становить більше 5%, у США і Японії – близько 3%, а в групі країн, в яку входить і Україна – трохи більше 1% [12]. Цифрова економіка вводить у сучасний підприємницький лексикон поняття «великі дані», яке стає новою реальністю для бізнесу й трудової діяльності людини. Повсюдне використання нових гаджетів і Інтернет-сервісів у поєднанні з розвитком хмарних технологій і «Інтернету речей» дозво-

ляє збирати величезні обсяги даних користувачів і інформацію про них. Їх аналіз і застосування стали новою точкою зростання для багатьох бізнесів і навіть цілих галузей. Для багатьох компаній, які видобувають дані, торгівля ними в «сирому» й «переробленому» вигляді стає суттєвою, а іноді й основною статтею доходу. Великі бази даних стали називати «ною нафтою» через їхню важливу роль у становленні цифрової економіки. Вони стають товаром і за аналогією з корисними копалинами можуть бути підгрунтям як окремого підприємницького успіху, так і подальшого соціально-економічного просування країни в цілому. Але це погрожує зруйнувати недоторканність приватного життя, виставити на загальний огляд усі його деталі та сторони, слугувати підставою для компромату та розповсюдження інформації, яку людина бажала б зберегти як секретну щодо її особи. Навязана «відкритість», інформаційна незахищеність, втручання інших у внутрішній світ людини, її стратегічні плани та події зумовлюють її активність у конструюванні свого образу в Інтернеті, соціальних мережах. І цей образ іноді частково, іноді значною мірою не віддзеркалює оригінал, але реалізує побажання, мрії особистості досягти у віртуальному світі тих висот самореалізації, які неможливі в реальності. Карнавал масок супроводжує життя людей у комунікаційній активності в соціальних мережах і відбивається у світоглядній настанові; власне «Я» створюється здебільшого самою людиною у віртуальному форматі з урахуванням її інтересів і запитів із боку Інтернет-спільнот. Відбувається формування нового рівня пізнавальної активності людини – від об'єктивного опису до технологічного конструювання більш досконалого життя у віртуальному світі. Але людина – це підсистема соціальної системи (суспільства), і вона завжди пов'язана мережею відносин з іншими соціальними суб'єктами й об'єктивними обставинами життя. Тому віяло її можливостей завжди обмежене просторовими, часовими, технологічними та соціокультурними рамками буття.

Отже, зміна повсякденних «декорацій», технологізація життя сучасної людини формують світоглядні настанови, що відбивають нові соціальні реалії та напрями активності особистості на сучасному етапі.

Література

1. Баева Л. Ценностная парадигма высокотехнологического общества / Л. Баева // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 7: Философия. Социология и социальные технологии. – 2011. – № 1(13). – С. 51–58.
2. Гордус А. Техника и человеческая экзистенция в современном обществе : автореф. ... канд. филос. наук : 09.00.08 / А. Гордус. – Ростов-н/Д. – 2008. – 24 с.
3. Дергачева Е. Тенденции и перспективы социотехноприродной глобализации / Е. Дергачева. – М. : Либроком, 2009. – 232 с.
4. Емелин В. Технологии как фактор трансформации идентичности: становление Homo Technologicus / В. Емелин // Национальный психологический журнал. – 2016. – Том 21. – № 1. – С. 9–18.
5. Кузнецова А. Природа технологизации / А. Кузнецова // Международный журнал экспериментального образования. – 2016. – № 9-1. – С. 145.
6. Кутырев В. Культура и технология: борьба миров / В. Кутырев. – Берлин-Москва : Directmedia, 2015. – 247 с.
7. Кутырев В. Постчеловеческая революция как результат технологизации человеческого мира / В. Кутырев // Наука. Мысль : электронный периодический журнал. – 2017. – № 1-3. – С. 46–49.
8. Родионова В. Новые методологические возможности понятий «социальные практики» и «технологизация» в контурах социальной философии и социологии / В. Родионова // Гуманитарий Юга России. – 2017. – Т. 23. – № 1. – С. 191–195.
9. Тищенко П. Двойная спираль технологизации жизни / П. Тищенко // Epistemology & Philosophy of Science. – 2016. – № 2 (48). – С. 51–53.
10. Salomon J. What is Technology? The Issue of its origins and definitions / J. Salomon // History of technology. 1984, Vol. 1. – P. 113–156.

11. Технологія // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

12. World Development Report 2016: Digital Dividends [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/en/publication/wdr2016/>.

13. World [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/xx.html>.

Анотація

Шаравара О. О. Світоглядні настанови людини як віддзеркалення соціально-технологічних реалій її повсякденного буття. – Стаття.

У статті аналізується проблема зміни світоглядних настанов людини під впливом технологізації її життя. Автор вважає, що концепт «технологізація суспільства» можна тлумачити як процес наповнення соціального буття техніко-технологічними засобами для здійснення сучасною людиною власної життєвої стратегії; як наявність віяла алгоритмів – процедур здійснення всіх форм соціальної практики та форм громадянської активності людини. У сучасної людини формується світоглядна орієнтація на віртуальний світ як невід'ємну складову частину її особистого буття, де вона може реалізувати свої цілі, інтереси, уподобання, стратегічні плани власного життя. Цифровізація повсякденного життя відбивається й у появі світоглядної настанови вважати людину освіченою, грамотною, сучасною тільки з урахуванням її комп'ютерної обізнаності та практичного досвіду використання сучасних інформаційних технологій і новітніх гаджетів у власних індивідуальних практиках.

Ключові слова: людина, світогляд, суспільство, технологізація, повсякденність.

Аннотация

Шаравара Е. А. Мировоззренческие установки человека как отражение социально-технологических реалий его повседневного бытия. – Статья.

В статье анализируется проблема изменения мировоззренческих установок человека под влиянием технологизации его жизни. Автор считает, что концепт «технологизация общества» можно толковать как процесс наполнения социального бытия технико-технологическими средствами для осуществления современным человеком своей жизненной стратегии; как наличие веера алгоритмов – процедур осуществления всех форм социальной практики и форм гражданской активности человека. У современного человека формируется мировоззренческая ориентация на виртуальный мир как неотъемлемую ценную составляющую его индивидуального бытия, где он может реализовать свои цели, интересы, предпочтения, стратегические планы собственной жизни. Цифровизация повседневной жизни отражается и в появлении мировоззренческой установки считать человека образованным, грамотным, современным только с учетом его компьютерной грамотности и практического опыта использования современных информационных технологий и новейших гаджетов в собственных индивидуальных практиках.

Ключевые слова: человек, мировоззрение, общество, технологизация, повседневность.

Summary

Sharavara O. O. Worldviews of the person as a reflection of the socio-technological realities of his everyday life. – Article.

The article analyzes the problem of changing of a person's world outlook under the influence of the technological development of his life. The author believes that the concept of "technologization of society" can be interpreted: as a process of filling social being with technical and technological means for the implementation of modern man's life strategy; as a fan of algorithm-procedures for the implementation of all forms of social practice and forms of civic activity of a person. Modern man has an ideological orientation to the virtual world as an integral valuable component of his individual being, where he can realize his goals, interests, preferences, strategic plans of his own life. Digitalization of everyday life is reflected in the emergence of the world outlook, to consider a person to be educated, literate, modern only taking into account his computer literacy and practical experience of using modern information technologies and the latest gadgets in his own individual practices.

Key words: people, worldview, society, technologization, everyday life.